

МАВКА І ЛУКАШ ЛЕСІ УКРАЇНКИ У СУЧАСНОМУ РЕЦЕПТИВНО-МАЛЯРСЬКОМУ ВИМІРІ: АНАЛІЗ ІЗ ПОГЛЯДУ "ЗОЛОТОГО ПЕРЕТИНУ"

Світлана Луцак

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. К. Кривоноса, 2, 46027, м. Тернопіль, Україна

У статті розглянуто функціонування ключових образів драматичної поеми "Лісова пісня" Лесі Українки в численних мистецьких версіях Мавки. Основну увагу звернено на "транзитивність" в українській культурі образу дівчини-лісовички, яка приходить у людський світ і залишається в ньому назавжди завдяки магичній силі пісні. Для доведення цієї стрижневої ідеї використано методику пошуку т. зв. "золотого перетину" - як у самій поемі, так і в кількох сучасних живописних варіантах образу-концепту Мавки (у картинах В. Касіяна, В. Франчука, Т. Кобзар).

Ключові слова: "транзитивність" художнього образу Мавки, кульмінаційна вершина, золотий перетин, мистецькі версії.

Довготривала історія тривання драматичної поеми "Лісова пісня" Лесі Українки в численних знах мистецьких версіях Мавки (поема "На зелених горах" і драматичні поеми "Ніч на полонині", "Над Дніпром" Олександра Олесья; кінострічки "Лісова пісня" В. Івченка та Ю. Іллєнка; музично-хореографічна композиція "Мавка та Кили-на" О. Сінчук; панно "Мавка та Лукаш", "Перелесник і Русалочка" Г. Севрук та ін.) засвідчує одночасно й аксіоматичну неперобутність цього насправду класичного тексту, і своєрідну "транзитивність" в українській культурі образу дівчини-лісовички, яка приходить у людський світ і залишається в ньому назавжди завдяки магичній силі пісні. Наукове доведення щойно вказаних особливостей функціонування концепту Мавки - із паралельним вивченням його трансформації в сучасному малярстві - становить основну мету пропонованого дослідження. Нею зумовлені такі завдання статті:

- з'ясувати ключову проблематику "Лісової пісні" Лесі Українки, завдяки якій указаний літературний зразок набув статусу особливо привабливого твору для читачів і митців-реінтерпретаторів;
- змодельовати ідейний центр самої драми-феєрії і деяких сучасних живописних варіантів образу дівчини-лісовички, використовуючи для цього відому в історії мистецтвознавства теорію т. зв. "золотого перетину";
- увиразнити кореляцію концептів Мавки, запропонованих у літературному першоджерелі та його малярських трансформаціях;
- конкретизувати специфіку сучасних живописних рішень, пов'язаних із функціонуванням "Лісової пісні" в ситуації постмодерної культури.

Така постановка наукової проблеми здійснюється вперше в українському літературознавстві, чим і зумовлена новизна дослідження.

Загальновідома фольклорна вкоріненість концепту Мавки, його романтичний ореол, утілений Лесею Українкою в образі сильної героїні, здатної мислити, почувати і діяти абсолютно неординарно, приваблюючи цим реципієнта у незбагнений і такий жаданий для людини дзеркальний світ, - це, на нашу думку, найголовніша причина транзитивності образу дівчини-лісовички в українській художній культурі. Використовуючи термінологію Платона з діалогу "Іон", назвемо вияскравлену ідейну спрямованість драми Лесі Українки "магічним кристалом", "гераклійським каменем", від якого отримують "силу" [див. 1, с. 6] всі наступні мистецькі версії концепту Мавки.

Ідейною вершиною драми-феєрії є, як відомо, слова Мавки, звернені до "Того, що в скалі сидить" у момент, коли він погрожує назавжди потягнути її у царство смерті та темряви:

Ні, я жива! Я буду вічно жити!

Я в серці маю те, що не вмирає.

Згадані рядки розміщені поетесою наприкінці другої (із трьох) дії, тобто умовно поділяють текст у відношенні ж 2:1.

У сучасних синергетично-мистецьких теоріях цілісності (О. Стахова, Е. Розенова, Л. Сабанєєва та ін.) існує припущення, що ідейний центр художнього зразка треба відшукувати у мітках т. зв. "золотого перетину", розміщених у справді гармонійних текстах у співвідношенні 62:38¹. Помітно, що вказана пропорція великою мірою чисельно схожа до зауваженої вище закономірності структурування художнього матеріалу навколо смислового центру твору Лесі Українки. Цей факт спонукав нас до більш ґрунтового розгляду феноменологічно-математичних закономірностей формоутворення в "Лісовій пісні".

Як відомо, для зручності віднаходження "стрижня" художнього цілого адепти синергетики розробляють на перетині різних наук відповідні експериментальні методики. Одну з них, склавши з допомогою представників комп'ютерної галузі відповідну програму - на підставі формули чисел Фібоначчі, ми спробували використати для дослідження драми-феєрії.

Результати такого комп'ютерного моделювання кульмінаційної вершини твору Лесі Українки спочатку були для нас несподіваними. У центрі золотого перетину опинилися не процитовані вище слова Мавки, а момент приходу Килини в дім Лукаша. Саме тому нам довелося дзеркально повертати текст, і лише завдяки цьому вияскравилось, на наш погляд, справжнє "ядро" драми: ситуація, коли Мавка і Лукаш, зачаровані єдиною комунікативно-синергійною модуляцією пісні,

стають "зрадниками" своїх середовищ, "виймають один із одного душу" і перетворюються в суб'єктів дзеркальних для себе світів.

**Порівняльна таблиця
комп'ютерного золотого перетину "Лісової пісні"²**

<p>Звичайний перетин 1. Драма-феєрія в 3-х діях 2. СПИС ДІЯЧІВ "ЛІСОВОЇ ПІСНІ" 3. ПРОЛОГ 4. "Той, що греблі рве". Русалка. * * * 2035. Чи ж пак? 2036. (У хаті стукнули двері. 2037. Килина знов кинулася жати, а Лукаш в'язати. 2038. Хутко загін затемнів стернею і вкрився снопами; 2039. скільки горсток жита на розложених перевеслах лежать, 2040. як подолані і ще не пов'язані бранці). 2041. М а т и * * * 3294. очі йому заплющені, на устах застиг щасливий усміх. 3295. Він сидить без руху. 3296. Сніг шапкою наліг йому на голову, заपोшив усю постать 3297. і падає, падає без кінця...)</p>	<p>Дзеркальний перетин 3294. на устах застиг щасливий усміх. 3295. Він сидить без руху. 3296. Сніг шапкою наліг йому на голову, заपोшив усю постать 3297. і падає, падає без кінця... * * * 1257. Мавко! 1258. ти з мене душу виймеш! 1259. М а в к а 1260. Вийму, вийму! 1261. Візьму собі твою співочу душу, 1262. а серденько словами зачарую... 1263. Я цілуватиму вустонька гожі, * * * 1. Драма-феєрія в 3-х діях 2. СПИС ДІЯЧІВ "ЛІСОВОЇ ПІСНІ" 3. ПРОЛОГ 4. "Той, що греблі рве". Русалка.</p>
--	--

Застосований математичний метод комп'ютерного пошуку кульмінаційної вершини літературного твору, таким чином, 1) підтвердив домінантність у драмі-феєрії Лесі Українки проблеми високості душі, котра здатна захоплюватись піснями (тобто текстами духовної культури), творити їх, зачаровувати ними інших і завдяки цьому тривати вічно; 2) увиразнив перевагу в аналізованому тексті істин "дзеркального" (або ж ірраціонального) світу.

Особливу важливість міфічно-дзеркальної аури ключового образу "Лісової пісні" ілюструють також сучасні малярські трансформації концепту Мавки - картини В. Касіяна [6], В. Франчука [7], Т. Кобзар [8]. Для показу їх ідейної кореляції з літературним першоджерелом ми вирішили скористатися відомою ще з часів Леонардо да Вінчі та Рафаеля живописною практикою накладання на художнє полотно відповідних для гармонійної пропорції малюнків т. зв. "золотих" трикутників, квадратів, прямокутників, логарифмічної спіралі¹ [див. ці малярські експерименти в інтернет-джерелі 2]. У цьому нам допомогла на сьогодні вже досить популярна й апробована комп'ютерна програма Corel Painter 11, в якій узагальнено в один малюнок всі згадані вище геометричні аналоги².

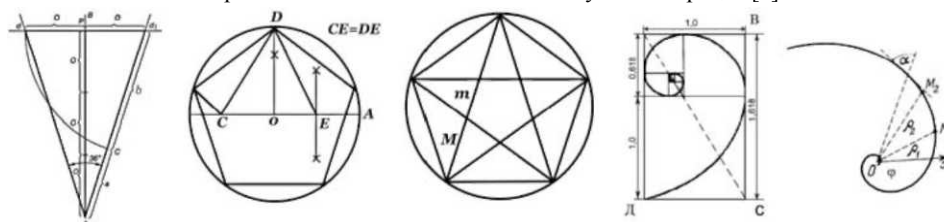
Названі нами сучасні живописні варіанти образу дівчини-лісовички з драми-феєрії Лесі Українки репрезентують передовсім не звичайний, а дзеркальний принцип "золотого перетину", цим самим немовби переводячи концептосферу тексту волинської авторки з просто міфічного в ірраціонально-людський вимір.

У реалістичному офорті В. Касіяна (див. дзеркальний перетин) міткою, де сходяться всі проєкції, є вухо Мавки, яка з величезним захопленням слухає музику Лукашевої сопілки. Цей факт ще раз підтверджує домінантність в усіх мистецьких версіях Мавки ідеї пісенно-духовного піднесення людського духу.

На неосимволістському полотні В. Франчука "головною", згідно з нашим спостереженням, стала рука героїні (це не дивно, бо лісовичка тут неначе "принижена", тобто розміщена на другому плані й нагадує більше втомлену на полі українську жінку, ніж безтурботну лісову жительку).

Т. Кобзар, сміливо експериментуючи своєю картиною з традиційним у нашій культурі одухотвореним концептом Мавки - шляхом постмодерно-примітивної імітації народного стилю, поділила полотно на дві горизонтальні площини, які сходяться у звичному перетині на зловісному зображенні дерева, а у дзеркальному - на змісподіб-

Ось такі їх зразки можна побачити в багатьох сучасних працях [2]:

² Схему-малюнок, запропоновану в названій комп'ютерній програмі, легко знайти в інтернеті. Приклад її накладання на живописне полотно ми подаємо нижче в цій розвідці лише в стосунку до офорту В. Касіяна, оскільки він, на відміну від картин В. Франчука і Т. Кобзар, не вимагає кольорового друку. Відшукавши за поданою в джерелах статті інтер-нет-адресою живописні полотна В. Франчука і Т. Кобзар, можна легко самому при бажанні зробити подібний експеримент. - С. Л.

ному пасмі коси лісовички. У такий спосіб її картина актуалізує архетипну символіку Едему, переводячи високий неоромантичний зміст тексту Лесі Українки у сучасний постмодерний - еротичний і пастишний - вимір.

Зіставлення різних варіантів золотого перетину офорту "Мавка і Лукаш" В. Касіяна

Звичайний перетин

Дзеркальний перетин

Сукупність згаданих вище мистецьких версій Мавки увиразнює значущість аналізованого образу-концепту в українській культурі, а також засвідчує факт його художньої реінтерпретації в сучасному просторі, зумовлений, імовірно, потребою по-новому відкривати класику, поступово відмовляючись від надміру узвичаєних стереотипів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Никитина Н. Н.* Мимесис в естетике Аристотеля / Н. Н. Никитина. - Москва : Знание, 1990. - 64 с.
2. Інформація на основі інтернет-реферату про золотий перетин // - Режим доступу : http://student.km.ru/ref_show_frame.asp?id=E3EDD7AAEE9D45628508FA4EFD362A8D
3. *Опанасюк А. С.* Сучасна фізична картина світу : Мікро-, макро- та мегасвіти / А. С. Опа-насюк. - Ч. 1, 2. - Суми : Вид-во Сум ДУ 2005. - 219 с.
4. *Айсмен Л.* Дао цвета / Л. Айсмен ; [пер. с англ. Т. Новиковой]; отв. ред. Е. Басова. - Москва : Изд-во ЭКСМО, 2005. - 176 с. - ил.
5. *Стахов О.* Всеосяжні Принципи Гармонії та Золотого Перетину. Математичні зв'язки в Природі, Науці та Мистецтві : [тези лекції, виголошеної на засіданні НТШ у Канаді 14 квітня 2005 року] / О. Стахов // - Режим доступу : http://www.goldenmuseum.com/2205ShevLecture_rus.html
6. *Касіян В.* "Мавка і Лукаш" : [інтернет-версія офорту Василя Касіяна] // - Режим доступу : <http://community.livejournal.com/kidpix/739619.html>
7. *Франчук В.* "Мавка і Лукаш" : [інтернет-версія картини Валерія Франчука] // - Режим доступу : <http://virchi.pp.net.ua/news/2008-03-27-205>
8. *Кобзар Т.* "Мавка і Лукаш" : [інтернет-версія картини Тетяни Кобзар] // - Режим доступу : <http://artvertep.dp.ua/shop/paint/2813/5270.html?page=2>

Стаття надійшла до редколегії 15.11.2010

Прийнята до друку 26.12.2010

MAVKA I LYKASH OF LESIA UKRAINKA IN NOWADAYS RECEPTIVE-ARTS DIMENSIONS: ANALYSIS FROM THE POINT OF VIEW OF "THE GOLD CROSS"

Svitlana Lutsak

*Volodymyr Hnatiuk national pedagogical university of Ternopil, 2, M. Kryvonos Str., 46027,
Ternopil, Ukraine*

The article shows how the key images of the dramatic poem "Lisova pisnia" of Lesia Ukrainka function in the numerous versions of Mavka. The main attention is paid to "transitiveness" in Ukrainian culture the image of the forest girl who comes into the human world and stays in it for ever thanks for the magic power of the song. To prove this main idea methods of searching of the so-called "gold cross" are used in the poem and in the several art variants of the image-conception of Mavka (paintings of V. Kasiyan, V. Franchuk, T. Kobzar).

Key words: "transitiveness" of the art image of Mavka, culminating top, gold cross, art versions.

МАВКА И ЛУКАШ ЛЕСИ УКРАИНКИ В СОВРЕМЕННОМ РЕЦЕПТИВНО-ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ИЗМЕРЕНИИ: АНАЛИЗ В СВЕТЕ "ЗОЛОТОГО СЕЧЕНИЯ"

Светлана Луцак

*Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, ул. К. Кривоноса, 2, 46027, г.
Тернополь, Украина*

В статье рассмотрено функционирование ключевых образов драматической поэмы "Лесная песня" Леси Украинки в многочисленных живописных версиях Мавки. Большое внимание уделено "транзитивности" в украинской культуре образа "лесной девушки", которая приходит в мир людей и остается в нем навсегда благодаря магической силе песни. Для доказательства этой главной идеи использована методика поиска так называемого "золотого сечения" - как в самой поэме, так и в нескольких современных живописных вариантах образа-концепта Мавки (картинах В. Касияна, В. Франчука, Т. Кобзар).

Ключевые слова: "транзитивность" художественного образа Мавки, кульминационная вершина, золотое сечение, живописные версии.